

Laseczno Małe, st. 1

Gmina Iława

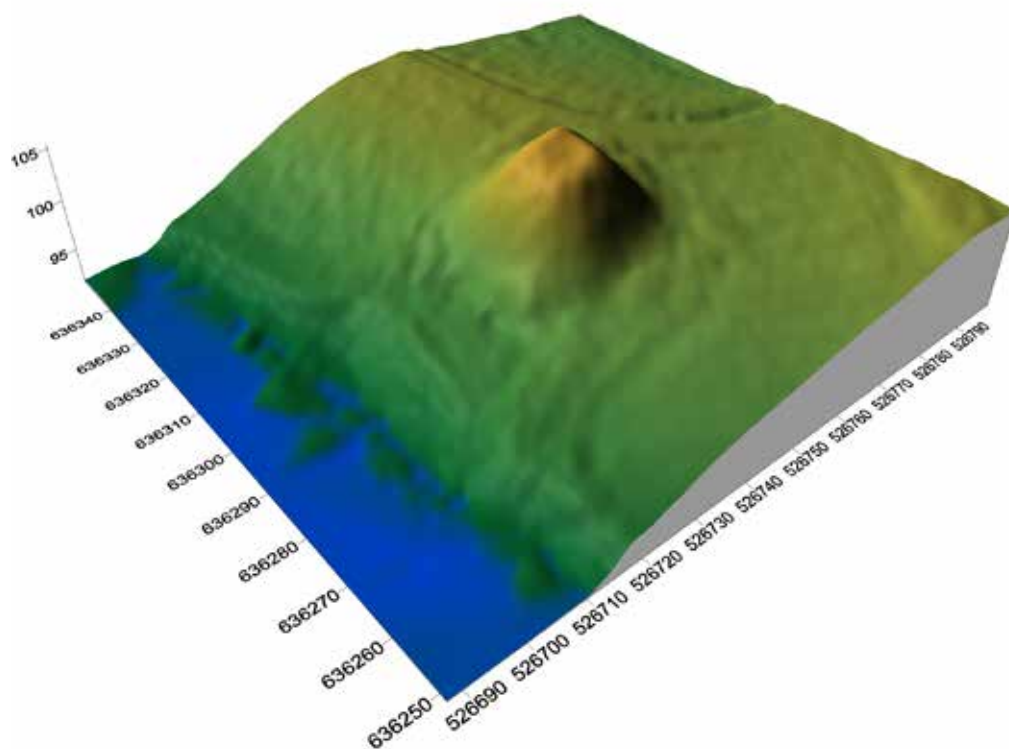
Powiat iławski

AZP 28-51/8

Współrzędne geograficzne:

N 53°35'27"

E 19°24'15"

Ryc. 1. Grodzisko w Lasecznie Małym, st. 1 na mapie w skali 1:25000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Lasecznie Małym, st. 1 na mapie w skali 1:10000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

MAGDALENA RUTYNA I JACEK WYSOCKI

Grodzisko znajduje się na wysoczyźnie przy wschodniej krawędzi doliny jeziora Gulbińskiego (ryc. 1-2). Ma niewielkie rozmiary, ale wyróżnia się bardzo wyraźnie w morfologii terenu. Kształt obiektu i jego położenie na płaskim wzgórku nie pozostawia wątpliwości, że forma ta jest od podstawy po wierzchołek zbudowana przez człowieka (ryc. 3). Tworzy ono formę stożka z podstawą szeroką na kilkadziesiąt metrów i płaskim wierzchołkiem kilkunastometrowej średnicy z punktem wysokościowym 104,6 m n.p.m. Wysokość obiektu wynosi około 5 m, a jego zbocza są strome, przekraczają nachylenie 45°. Stożek ma około 30 metrów średnicy przy podstawie i ok. 10 metrów średnicy na górnym *plateau* (ryc. 4-5).

ŚRODOWISKO FIZYCZNOGEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Stożek został zlokalizowany na wysoczyźnie moreny dennej na krawędzi doliny jeziora Gulbińskiego. Bezpośrednio na wschód i południe od stożka znajduje się dolina, w której w odległości ok. 200m od niego znajduje się akwen jeziora Gulbińskiego. W okolicach stożka brak cieków wodnych spływających z wysoczyzny do jeziora. Na wysoczyznach morenowych wokół stożka w większości występują gleby brunatne, wytworzone na podłożu gliniastym. Na stromych stokach wysoczyzn często warstwa gleby jest zmyta i występują tam zdegradowane struktury bez zachowanej warstwy powierzchniowej humusu.

Na podstawie *Szczegółowej mapy geologicznej Polski 1:50 000 ark. Kisielice*¹ grodzisko leży na glinie zwałowej stadiału górnego zlodowacenia Wisły. Gлина ta występuje tu powszechnie tworząc wysoczyznę polodowcową urozmaiconą pagórkami kemów na zachód od stanowiska i moren martwego lodu na wschodzie. Z sytuacji geomorfologicznej i geologicznej wynika, że od wschodu i południa do jeziora Gulbińskiego przylegają płaskie równiny torfowe, pod którymi kryją się gytie jeziorne, dokumentujące większy niż obecnie zasięg jeziora w holocenie. Na południowym wschodzie rozciąga się obszar zbudowany z piasków, ilów i mułków zastoiskowych. Przeważają tu gleby płowe na glinach zwałowych, a w otoczeniu samego jeziora występują słabej jakości gleby bagienne (ryc. 6).

Na stanowisku wykonano cztery wiercenia geologiczne. Na podstawie wierceń wiadomo jest, że do budowy obiektu posłużył piasek różnoziarnisty ze żwirem i glina piaszczysta, brązowa, miejscami

zwarta. Na głębokości 3,6-3,7 m występuje bardzo charakterystyczna warstwa piasku różnoziarnistego, zabarwionego na szaro częściami humusowymi, co prawdopodobnie pochodzi od procesów glebowych i może być uznane za podstawę, od której rozpoczęto usypywanie obiektu. Występujący poniżej, od 3,8 m, aż do 6 m głębokości, piasek różnoziarnisty ze żwirem, miejscami gliniasty, nie nosi śladów redepozycji, a zatem można go uznać za calec (ryc. 7).

Na podstawie sytuacji geologiczno-geomorfologicznej można zauważyć, że podstawa obiektu leży na głębokości 3,7 m od jego górnej powierzchni, a sam obiekt ma około 5 m wysokości. Z tego faktu wynika to, że materiału do budowy użyto z najbliższej okolicy obiektu, w tym z płytkiego rowu go opasującego - fosy. Pobierane osadów w pobliżu obiektu sprawiło, że zwiększyła się jego wysokość względna, w stosunku do pierwotnego ukształtowania powierzchni terenu. Prowadzone przez długi okres czasu działania rolnicze w bezpośrednim sąsiedztwie obiektu zatarły rysy powierzchni terenu, z czasów jego funkcjonowania.

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

MAGDALENA RUTYNA I JACEK WYSOCKI

Przebieg badań terenowych

Grodzisko, w literaturze przedwojennej określane miejscową nazwą *Kaninkenberg* lub *Kaninchenberg*², zaznaczone było na mapie grodzisk W. Antoniewi-

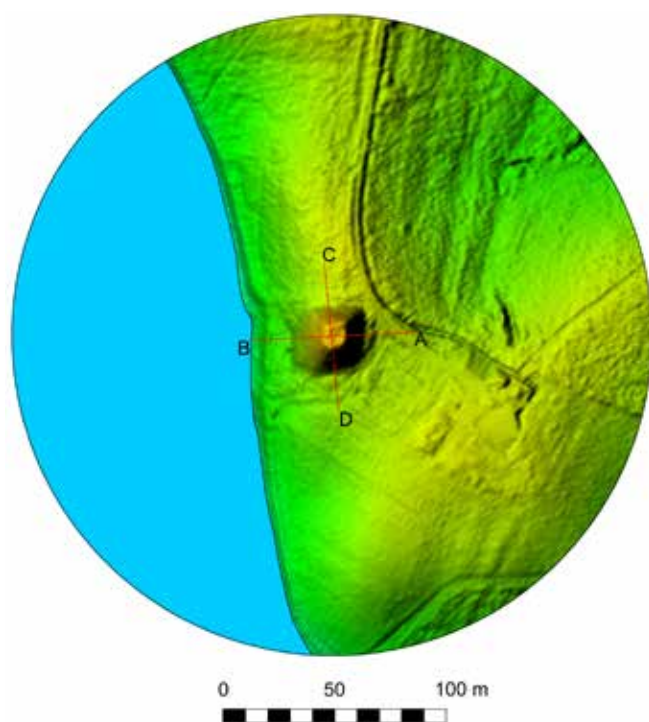
² Töppen 1876: 134-135; Heym 1933: 221; Crome 1937: 123.

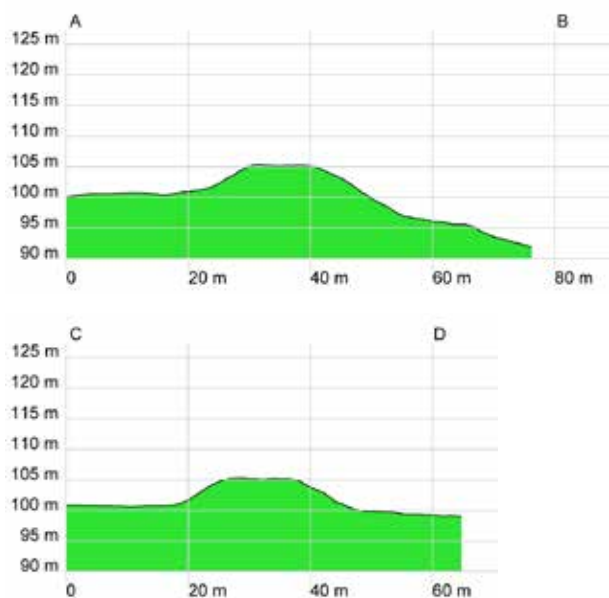
Ryc. 3. Laseczno Małe, st. 1. Widok grodziska od strony wschodniej (fot. J. Wysocki)

¹ Uniejewska 2003.

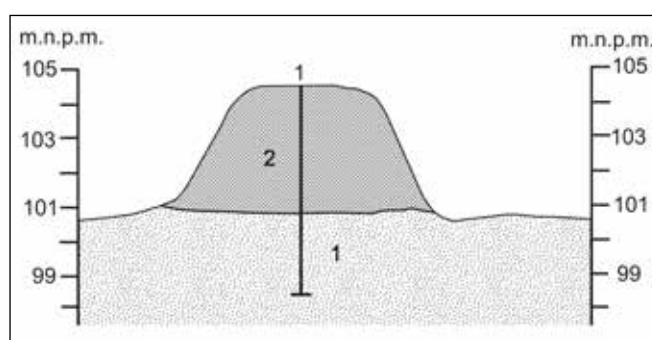
Ryc. 4. Grodzisko w Lasecznie Małym, st. 1 na zobrazowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 5. Przekroje grodziska w Lasecznie Małym, st. 1 uzyskane z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 6. Mapa geologiczna okolic grodziska w Lasecznie Małym, st. 1 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 7. Przekrój geologiczny przez grodzisko w Lasecznie Małym, st. 1: 1 – piaski różnoziarniste ze żwirem, miejscami gliniaste; 2 – nasyp antropogeniczny (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

cza i Z. Wartołowskiej. Wpisane zostało do rejestru zabytków w roku 1968.

Badania w ramach projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur* przeprowadzono w roku 2012. Badania objęły prospekcję geofizyczną i wykopaliska³. Wykopy na górnej powierzchni stożka zajęły powierzchnię 45 m², a wykop otwarty pod grodziskiem w poszukiwaniu domniemanej fosy miał powierzchnię 20 m².

Wykop 1, o wymiarach 4 x 5 m, założono w północnej części górnej platformy stożka.

Wykop 2, o powierzchni 4 x 5 m, założono w południowej części górnej platformy stożka.

Wykop 3, o wymiarach 2 x 10 m, założono u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy.

Wykop 4, o wymiarach 2 x 3 m, założony w centrum górnej platformy stożka, między wykopami 1 i 2, w celu uzupełnienia obrazu stratygrafii poziomej i pionowej.

Ogółem przebadano 66 m.kw. grodziska (ryc. 9).

Stratygrafia stanowiska

W trakcie badań archeologicznych wydzielono łącznie 43 jednostki stratygraficzne, które podzielono na 5 głównych faz związanych z użytkowaniem tego obszaru (tab. 1 i ryc. 10).

Warstwy naturalne

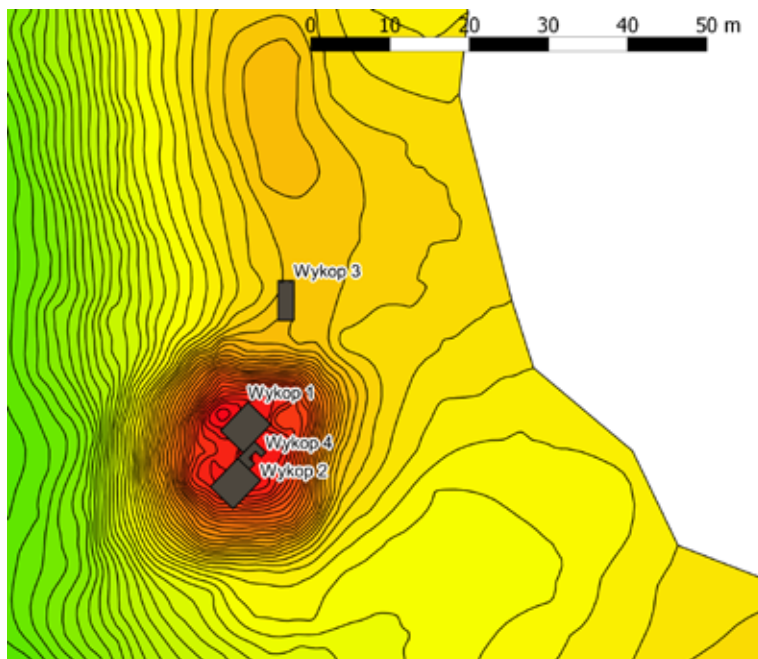
Nawarstwienia kulturowe spoczywały na naturalnej tłustej brunatnej glinie 17=34.

Faza I

Do budowy stożka wykorzystano tłustą glinę, z której zbudowana jest wysoczyzna moreny dennej otaczającego terenu. W wykopach 1, 2 i 4 zarejestrowano obecność warstwy użytkowej związanej z sypaniem stożka. Reprezentuje ją sypki, jednorodny piasek 35. Z horyzontem tym należy zapewne wiązać wykopanie fosy, która miała szerokość ok. 8 m i głębokość ok. 1,7 m. Zarys fosy, która nie została wykryta metodami geofizycznymi, możliwy jest do odtworzenia jedynie na podstawie konsystencji brunatnej warstwy ilastej, która poniżej poziomu wykopanego zagłębienia ma strukturę skały łupliwej, z występującymi w niej wytrąceniami węgla wapnia, natomiast w wypełnisku zagłębienia ma strukturę amorficzną, bez wytrąceń. W fosie nie zarejestrowano żadnych śladów namuliska czy poziomu humusowanego. Zagłębienie zostało zatem bardzo szybko wypełnione materiałem z najbliższego otoczenia. Oznacza to, że kopiec w założeniu nie miał pełnić funkcji obronnych, więc fosa wokół niego była zbędna, a nawet utrudniała szybki dostęp do obiektu. W wypełnisku fosy (W3) zidentyfikowano następujące warstwy: zbity, zgliniony piasek 44, zbity, zgliniony piasek 9, zbity, zgliniony piasek 12, zbity, zgliniony piasek 13, zgliniony piasek

Ryc. 8. Mapa warstwicowa grodziska w Lasecznie Małym, st. 1 i jego okolic, wykonana na podstawie stereofotografii z drona (oprac. W. Małkowski)

Ryc. 9. Plan warstwicowy grodziska w Lasecznie Małym, st. 1 z zaznaczonymi wykopami badawczymi z roku 2012 (na podstawie pomiarów W. Małkowskiego, oprac. R. Solecki)

³ Wysocki i Klęczar 2013: 335-339.

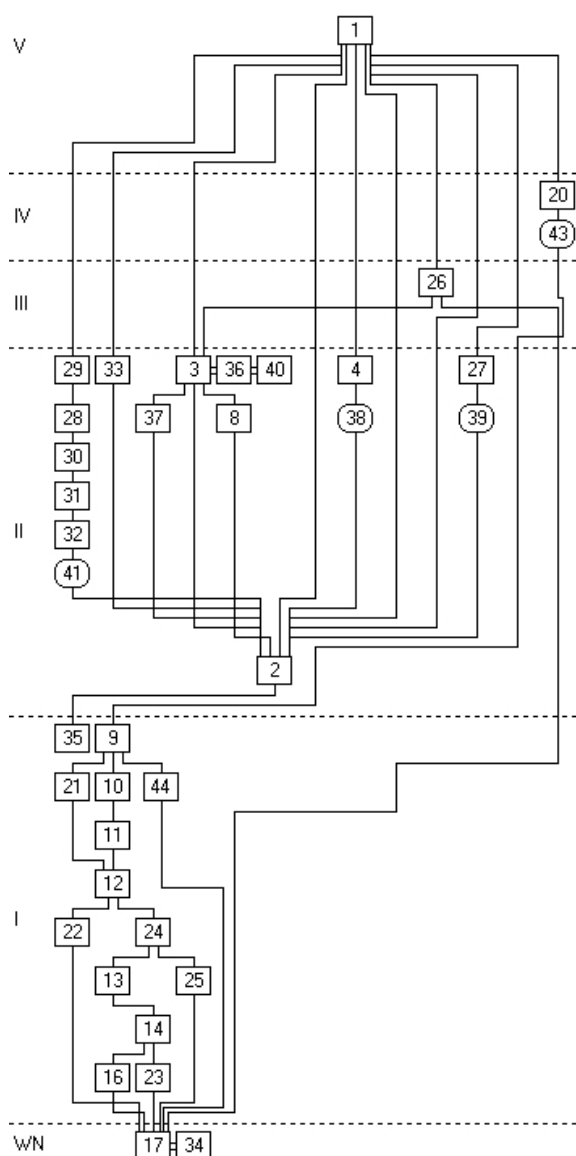
Tabela 1. Laseczno Małe, st. 1. Badania w roku 2012. Katalog warstw i obiektów oraz ich zależności stratygraficznych (oprac. R. Solecki)

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
						Znajduje się pod	Znajduje się nad
1		1, 2, 3, 4	stożek oraz u podnóża stożka	Zgliniony, lekko ziemisty piasek; miąższość do 30 cm; humus	2,5Y 3/1	-	2, 40, 33, 28, 3, 27, 4, 5, 6, 7
2		1, 2, 4	stożek oraz u podnóża stożka	Zgliniony, drobnoziarnisty piasek; miąższość do 50 cm; poziom użytkowy	2,5Y 5/4	1, 8	35
3=36=40		1, 2, 4	górną platforma stożka	Zgliniony piasek z wtrętami węgla drzewnego; miąższość do 20 cm; prawdopodobnie relikty lekkiej konstrukcji drewnianej zapewniającej osłonę przed niesprzyjającymi warunkami atmosferycznymi, typu wiatu lub szopa	2,5Y 3/3, 4/2, 6/4	1	2, 8, 35
4	39	2	w południowej części górnej platformy stożka	Niejednorodny, zgliniony piasek; wypełnisko obiektu 38	10YR 3/3	1	38
8		4	w centrum górnej platformy stożka	Twardy, silnie zgliniony piasek; miąższość do 30 cm; poziom użytkowy	5YR 5/6	3	2
9		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zbity, zgliniony piasek; miąższość do 50 cm; wypełnisko fosy	2,5Y 4/4	1, 43	11, 10, 21, 12, 24
10		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zgliniony piasek; miąższość do 10 cm; wypełnisko fosy	7,5YR 6/4	9	11
11		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zgliniony piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko fosy	2,5Y 5/4	9, 10	12, 13
12		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zgliniony piasek; miąższość do 60 cm; wypełnisko fosy	2,5Y 4/3	9, 11, 1	13, 24, 22
13		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zbity, zgliniony piasek; miąższość do 40 cm; wypełnisko fosy	2,5Y 5/4	12, 24	14, 16
14		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zgliniony piasek ze żwirem; miąższość do 40 cm; wypełnisko fosy	7,5YR 4/4	13	17, 23, 16
16		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zgliniony piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko fosy	10YR 4/4	13	17
17=34		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Gliniasty piasek; calec	10YR 4/6, 5/4	14, 16, 22	-
20	43	3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zgliniony, niejednorodny piasek; wypełnisko obiektu 43	2,5Y 4/3	1	43
21		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Mocno zgliniony, niejednorodny piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko fosy	2,5Y 5/4	1	12
22		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Niejednorodny, zgliniony piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko fosy	2,5Y 4/3	12	17
23		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Niejednorodny, zgliniony piasek; miąższość do 10 cm; wypełnisko fosy	10YR 4/4	14	17
24		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Niejednorodny, zgliniony piasek; miąższość do 10 cm; wypełnisko fosy	10YR 4/6	9, 12	25, 13
25		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Niejednorodny, zgliniony piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko fosy	10YR 4/6	24	17
26		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zgliniony, niejednorodny piasek; miąższość do 20 cm; warstwa erozyjna	10YR 4/3	1	36
27	38	1	w północnej części górnej platformy stożka	Łłusty, niejednorodny, zgliniony piasek; wypełnisko obiektu 38	2,5Y 4/4	1	39
28	41	1	w północnej części górnej platformy stożka	Niejednorodny ilasty piasek z wtrętami węgla drzewnych; miąższość do 70 cm; wypełnisko obiektu 41	2,5Y 5/2	1, 29	30, 31
29	41	1	w północnej części górnej platformy stożka	Lekko zgliniony piasek; miąższość do 10 cm; wypełnisko obiektu 41	2,5Y 5/3	1	28
30	41	1	w północnej części górnej platformy stożka	Warstwa popiołu i węgla drzewnych; miąższość do 5 cm; wypełnisko pieca 41	10YR 6/6	28	31
31	41	1	w północnej części górnej platformy stożka	Zgliniony, niejednorodny piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko pieca 41	2,5Y 7/4	28, 30	32
32	41	1	w północnej części górnej platformy stożka	Gliniasty piasek z węglami drzewnymi; miąższość do 10 cm; wypełnisko pieca 41	10YR 6/6	31	41
33		1	w północnej części górnej platformy stożka	Gliniasty piasek; miąższość do 20 cm; poziom użytkowy	2,5Y 4/2	1	2
35		1	w północnej części górnej platformy stożka	Sypki, jednorodny piasek; poziom użytkowy	2,5Y 6/4	2	-
37		2	w południowej części górnej platformy stożka	Sypki, jednorodny piasek; miąższość do 30 cm; poziom użytkowy	2,5Y 5/2	36	2
38	38	2	w południowej części górnej platformy stożka	Owalna jama, o wym. 0,75 x 0,8 m i gł. ok. 0,2 m; wypełnisko 27	-	4	2

Tabela 1. Ciąg dalszy

Numer jednostki	Numer obiektu	Numer wykopu	Położenie w obrębie stanowiska	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
						Znajduje się pod	Znajduje się nad
39	39	1	w północnej części górnej platformy stożka	Owalna jama, o wym. 0,25 x 0,35 m i gł. ok. 0,2 m; wypełnisko 4	-	27	2
41	41	1	w północnej części górnej platformy stożka	Pozostałość urządzenia ogniowego (pieca) z jamą przypieczową; kształt w planie nieregularny (obiekt wchodzi w ścianę wykopu), przekrój U-kształtny; wypełniska 28, 29, 30, 31 i 32	-	32	2, 35
43	43	3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Jama, o wym. 0,25 x 0,3 m i gł. ok. 0,5 m, przekrój U-kształtny; wypełnisko 20	-	20	9
44		3	u podnóża stożka od północy w miejscu domniemanej fosy	Zbity, zgliniony piasek; miąższość do 20 cm; wypełnisko fosy		17	9

Ryc. 10. Laseczno Małe, st. 1. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. M. Rutyna)

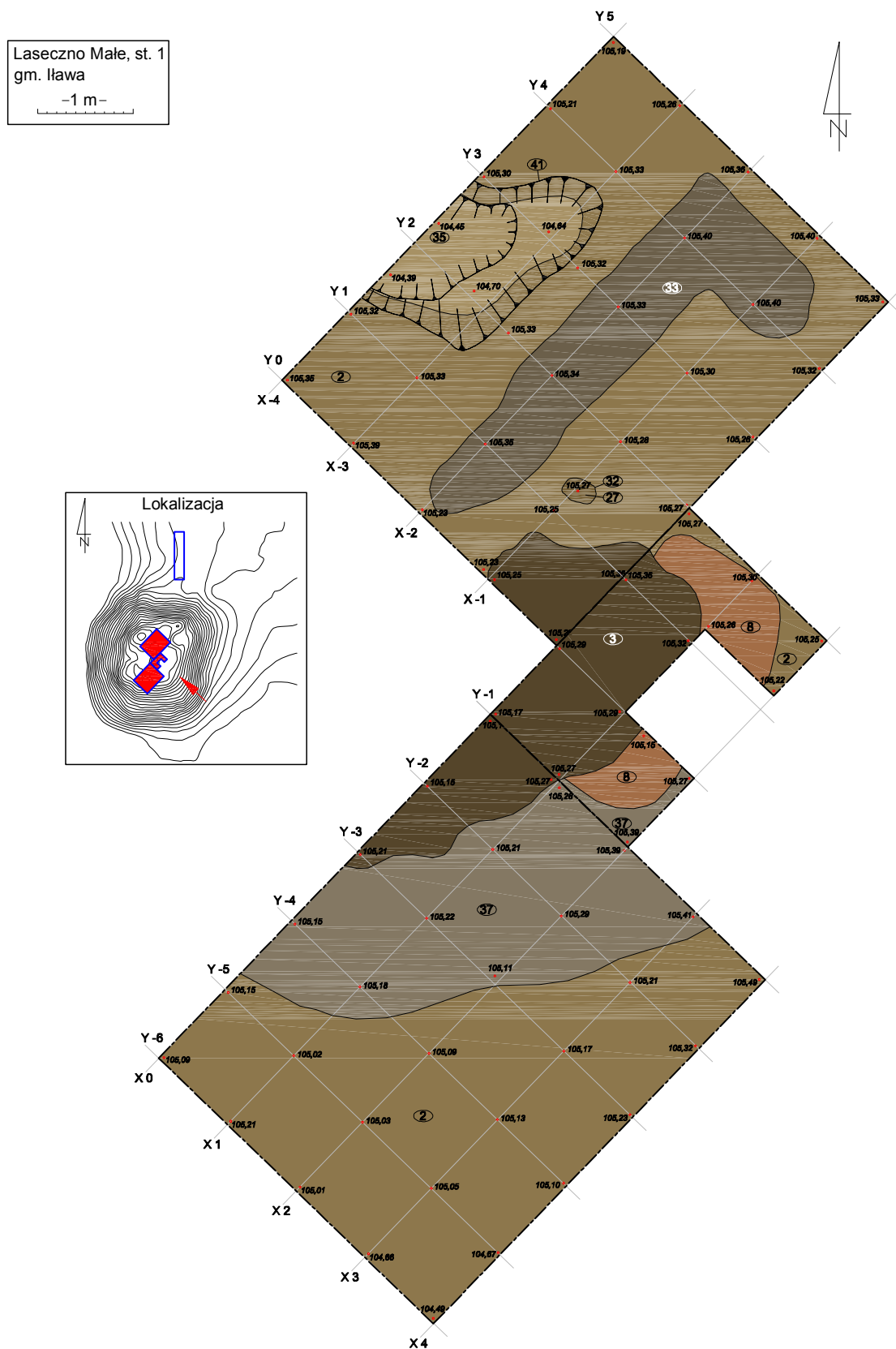
ze żwirem 14, niejednorodny, zgliniony piasek 24, niejednorodny, zgliniony piasek 25, niejednorodny, zgliniony piasek 23, niejednorodny, zgliniony piasek 22, mocno zgliniony, niejednorodny piasek 21 oraz mocno zgliniony piasek 16.

Faza II (ryc. 11-13)

Faza ta związana jest z użytkowaniem terenu stożka. W wykopie 1 odkryto pozostałości urządzenia ogniowego (pieca) 41 z jamą przypieczową (ryc. 11). We wnętrzu pieca i jamy znajdowała się warstwa popiołu i węgla drzewnych 30 oraz gliniasty piasek z węglami drzewnymi 32, zgliniony, niejednorodny piasek 31, niejednorodny ilasty piasek z wtrętami węgla drzewnych 28 i lekko zgliniony piasek 29.

Trudno określić, jaką funkcję pełniły owalne jamy odkryte w wykopach 1 i 2. Jama 39, o wymiarach

Ryc. 11. Laseczno Małe, st. 1. Urządzenie ogniowe z jamą przypieczową (fot. J. Wysocki)

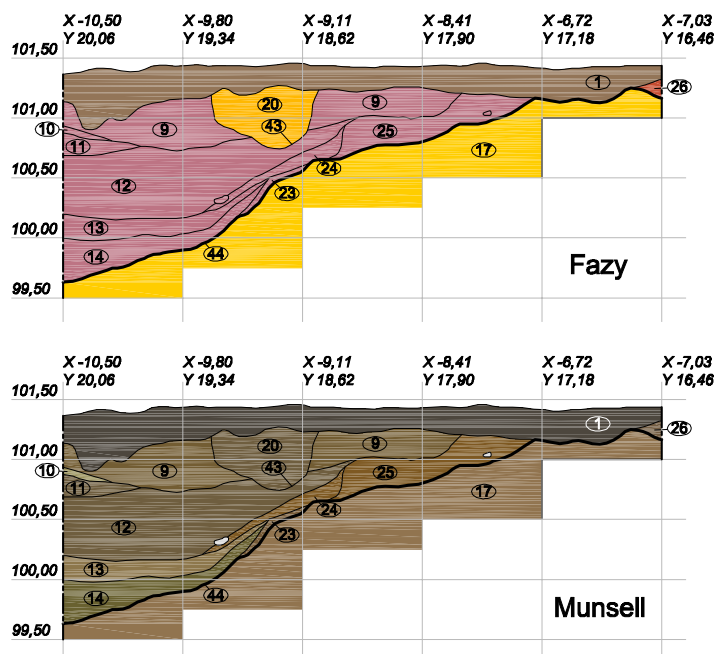
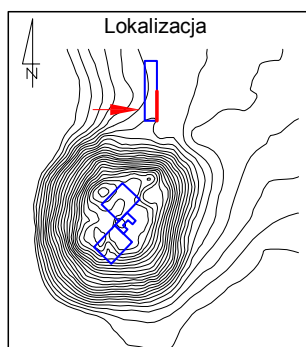
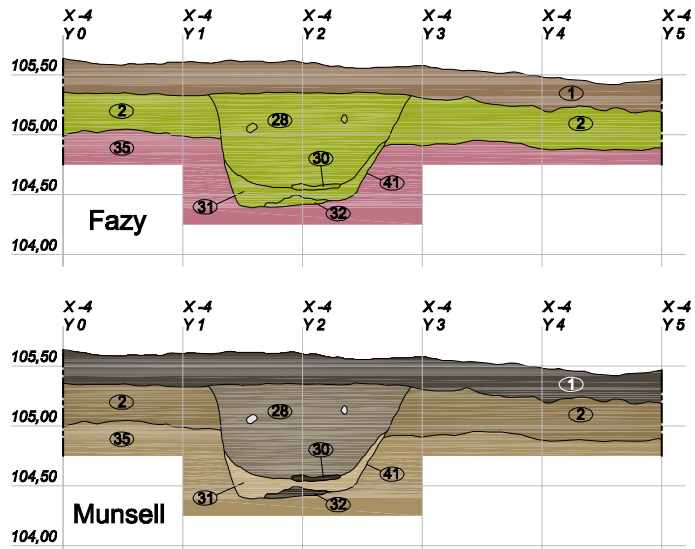
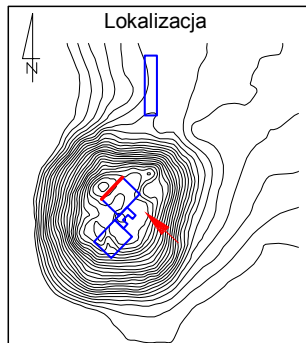

Ryc. 12. Laseczno Małe, st. 1. Plan obiektów związanych z użytkowaniem kopca (oprac. M. Rutyna i R. Solecki)

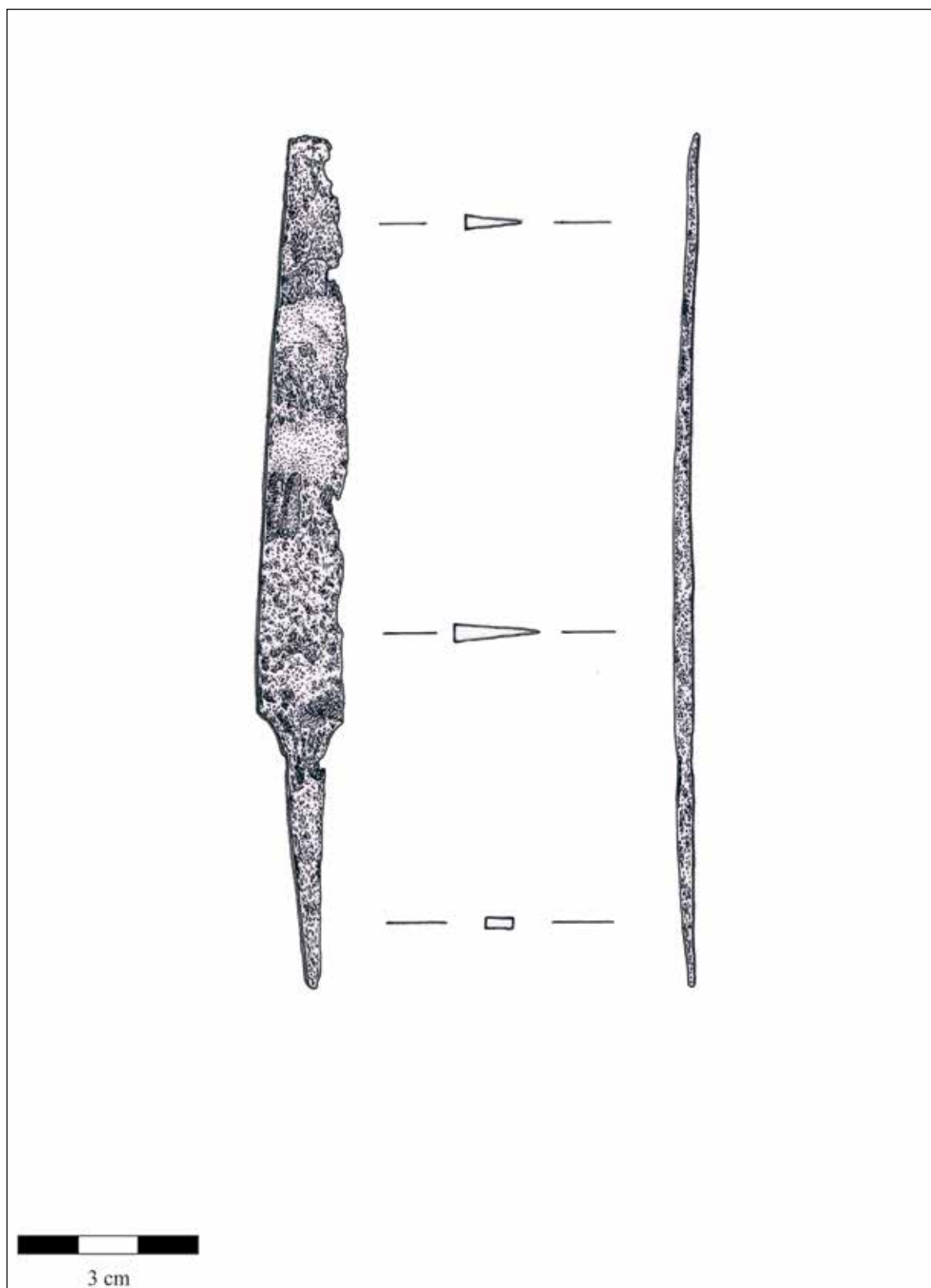

Laseczno Małe, st. 1
gm. Ława
-1 m-

Faza V
Faza IV
Faza III
Faza II
Faza I
Warstwy naturalne

Ryc. 13. Laseczno Małe, st. 1. Przekroje przez nawarstwienia związane z użytkowaniem kopca (oprac. M. Rutyna i R. Solecki)

Ryc. 14. Laseczno Małe, st. 1. Nóż żelazny (rys. P. Potocka)

0,25 x 0,35 m i głębokości około 0,2 m, znajdowała się w południowej części wykopu 1. Jej wypełnisko tworzył niejednorodny, zgliniony piasek 4. Natomiast jama 38, o wymiarach 0,75 x 0,8 m i głębokości około 0,2 m, zidentyfikowana została w wykopie 2. Jej wypełniskiem był tłusty, niejednorodny, zgliniony piasek 27.

W wykopach 1 i 2 odkryto prawdopodobnie relikty lekkiej konstrukcji drewnianej 3=36=40 zapewniającej osłonę przed niesprzyjającymi warunkami atmosferycznymi, typu wiata lub szopa. Brak dołów posłupowych raczej wyklucza istnienie w tym miejscu konstrukcji wielokondygnacyjnej typu wieżowego. Być może dla celów obserwacyjnych była wzniesiona budowla, co najwyżej dwukondygnacyjna oparta na konstrukcji drewnianej ramowej, zagłębionej płytko w grunt.

Poziom użytkowy, w wykopach 1 i 2, wyznaczają następujące jednostki stratygraficzne: zgliniony, drobnoziarnisty piasek 2, gliniasty piasek 33 oraz sypki, jednorodny piasek 37. W wykopie 4 poziomy użytkowy reprezentuje twardy, silnie zgliniony piasek 8.

Faza III

Horyzont ten zaobserwowano tylko w wykopie 3. Zapewne w wyniku erozji stoku stożka powstała warstwa 26, czyli zgliniony, niejednorodny piasek.

Faza IV

Niejednoznaczna jest chronologia odkrytego w wykopie 3, bezpośrednio pod humusem, nieregularnego obiektu 43. Zadokumentowana jama, o wymiarach 0,3 x 0,25 m i głębokości około 0,5 m, miała U-kształtny przekrój. W jej wypełnisku znajdował się zgliniony, niejednorodny piasek 20.

Faza V

Poziomy współczesny we wszystkich wykopach wyznacza zgliniony, lekko ziemisty piasek 1.

Znaleziska

Ceramika

Badania archeologiczne grodziska w Lasecznie dostarczyły 10 fragmentów ceramiki historycznej. Brak części przykrawędnych naczyń uniemożliwił opracowanie typologii.

Na okres późnego średniowiecza datowanych jest osiem fragmentów brzuśców pochodzących z warstwy

28 (W1), będącej wypełniskiem urządzenia ogniowego 41 (pieca) z jamą przypieczową. Pozyskany materiał jest silnie rozdrobniony (tylko trzy fragmenty mają wielkość ok. 4–4,5 cm). Wyróżniono tylko jedną grupę technologiczno-surowcową. Naczynia wykonano z masy ceramicznej z niewielką ilością domieszki. Grubość ścianek wynosi około 4–8 mm. Ścianki mają barwę szarą bądź ciemnoszarą.

Z czasów nowożytnych pochodzą odkryte w warstwie humusu 1 dwa fragmenty brzuśców barwy ceglastej, wielkości ok. 2,5 cm. Wykonano je z masy ceramicznej z małą ilością piasku.

Zabytki wydzielone

Z warstwy użytkowej 2 (II faza funkcjonowania stanowiska) pochodzi nóż żelazny z trzpieniem. Odkryty nóż ma prosty grzbiet i ostrze oraz złamany czubek (ryc. 14).

Chronologia stanowiska

Na podstawie znalezionej ceramiki stanowisko w Lasecznie Małym możemy datować na przełom średniowiecza i nowożytności.

Dzieje grodziska w Lasecznie Małym, st. 1

Usytuowanie kopca, jego forma oraz ślady sposobu użytkowania, świadczą o jego najbardziej prawdopodobnej funkcji; był to mianowicie obiekt strażniczy lub obserwacyjno-sygnalizacyjny. Służył do obserwacji terenu oraz charakterystycznych konkretnych miejsc, w celu otrzymywania i przekazywania informacji. Zapewne był używany jedynie w konkretnych okolicznościach, związanych najprawdopodobniej z niepokojami społecznymi i tylko wówczas przebywała tam jakaś załoga. Usytuowanie kopca powoduje, iż nawet zakładając dużo większe zalesienie okolicznych terenów, widok z niego był rozległy i daleki, co umożliwiało obserwowanie różnych zjawisk (takich jak np. dymy pożarów) lub odbieranie i przekazywanie określonych znaków. Na obszarze Warmii i Mazur kopce tego typu i o podobnym układzie bardzo nikłych nawarstwień na szczycie stożka, występują także na innych terenach (w okolicach Reszla, Mrągowa, Sorokwit). Mają także podobne lokalizacje w terenie – na garbach wysoczyzn lub większych wyniesieniach. Wydaje się, że są one związane z obserwacją terenów w pasach pogranicznych. Odkryty nieliczny materiał ruchomy pozwala datować obiekt na przełom średniowiecza i nowożytności.

